

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Naročnina četrletno 15 din
 za pol leta 30 din
 za vse leto 60 din
 Posamezne številke 1.50 din
 V zamestvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 8. septembra 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Poštočkovni račun:
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo
 Oglasi po tarifu
 Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Sporazum in slovensko gospodarstvo

Kako bo vplival sporazum sklenjen 26. avgusta tega leta med predsednikom vlade Cvetkovičem in predsednikom K. D. K. dr. Mačkom na slovensko gospodarstvo, ta čas še ni mogoče v vseh pogledih predvidevati, ker uredba o sporazumu še ni v celoti uveljavljena. Kljub temu pa moramo že danes reči, da izjemni položaj, ki je s sporazumom priznan banovini Hrvaški, na naše gospodarstvo ne bo vplival ugodno, če se tudi Sloveniji tako jne bodo priznale vsaj v bistvu enake samoupravne pravice. Z dokazi za to trditve ne bomo v zadregi in novih razmerij slovenskega gospodarstva naproti drugim delom države nam v podrobnostih niti ni treba premostrivati, kajti razdelitev državne uprave med Belgradom in Zagrebom nam je že sama na sebi najboljši dokaz, da bo slovensko gospodarstvo v novih razmerah občutno izgubilo na svoji pomembnosti.

D sedaj je vsakdo mogel opazovati, da je slovensko in hrvaško gospodarstvo stalo v boju za svoj obstoj in napredek skoraj dosledno v eni vrsti. Imeli smo pač vsi enega in istega nasprotnika v belgrajskem centralizmu in privilegijih samega mesta Belgrada, proti katerim se je bilo treba boriti. Poročila o selitvi industrije iz Slovenije oziroma iz Hrvaške v belgrajsko okolico so bila skoraj čisto enaka v slovenskih in hrvaških časopisih. Po sporazumu pa se je to stanje korenito spremenilo. Sporazum je prinesel Hrvaški toliko samoupravnih pravic in finančne samostojnosti, da bo prav lahko svoje gospodarstvo uredila tako, da bo ustvarila vse potrebne pogoje za razvoj domače industrije, obrti in trgovine. Tudi v politično upravnem pogledu bo hrvaški podjetnik v bodoče lahko opravil vse v Zagrebu in mu bodo prihranjena z obilnimi stroški zvezana pota v Belgrad.

Na kratko povedano je Zagreb po sporazumu iz našega dosedanjega neprostovoljnega zaveznika postal naš konkurent prav v tistem smislu, kakor nam je bil do sedaj samo Belgrad. Namesto enega imamo sedaj dva nevarna tekmeča, proti katerima smo brez vsake moči, ker je popolna odvisnost Slovenije od Belgrada ostala nespremenjena še naprej v veljavi. Vsakdo mora uvideti, da bodo podjetja, ki v Sloveniji zaradi prevelikih javnih dajatev ne morejo shajati, imela še več mogočnosti in ugodnejše pogoje za izselitev. Vsaka izselitev pa pomeni nazadovanje našega gospodarstva in stopnjevanje naše revščine.

aZ slovensko gospodarstvo je tedaj prva usodno, da z uveljavitvijo hrvaške samouprave ni tudi Slovenija dobila istočasno primerne samouprave. Tolažba, da jo še lahko dobimo, je kaj malo vredna; kajti nikakor ni vseeno, če bi nam bila samouprava priznana že 26. avgusta 1939 ali pa če jo dobimo morda šele v negotovi bodočnosti. Hrvatje so sporazum vzeli zelo resno in so si v novi vladi poleg političnega vpliva zagotovili tudi odločilno besedo v vseh važnejših gospodarskih ministrstvih. Podali so se z vso energijo na delo, in danes ne more nihče dvomiti o tem, da bodo to, kar so si s sporazumom zagotovili, tudi dejansko dobili. Prazno je besedičenje, da bo sporazum ostal samo na papirju. Časi so preresni, da bi se še kdo upal igrati s takšnimi stvarmi. Doba Markovih protokolov je minula in se več ne povrne.

Pri takšnem položaju je čisto razumljivo, da v hrvaških in srbskih časopisih beremo samo o tem, kako bodo Hrvati in Srbi državo na novo preuredili, in da se Slovenci v tej zvezi sploh ne omenjamo. Nad nami se je pač uresničilo pravilo, ki so ga postavili že stari Latinci, da namreč tistemu, ki pride prepozno, ostanejo le kosti.

Na podlagi povedanega nikdo ne more tajiti, da pomeni izvedba sporazuma brez sodelovanja Slovencev za Slovenijo nepopravljivo škodo. Kakor o tej škodi ne more biti nobenega dvoma, tako tudi ni mogoče dvomiti, da so tega zapostav-

ljanja Slovenije krivi naši jugosloveni brez ozira na to, s katero krinko se krijejo. Naši jugosloveni so se vendar naravnost borili proti slovenski samoupravi. Svoje naravnost nezaslišano postopanje pa so pred slovensko javnostjo poskušali opravičiti s popolnoma neosnovanimi trditvami. Naši bravci se bodo gotovo še spominjali raznih člankov, v katerih je »Slovenija« pobijala trditve jugoslovenov, da se ne more decentralizirati več kot petina državnih dohodkov, ali pa ono, da bodo ob uvedbi samouprav uveljavljene med posameznimi pokrajinami tudi carine, s čimer bi bila uničena slovenska industrija in trgovina. Med Cvetkovičem in dr. Mačkom sklenjeni sporazum je neosnovanost teh jugoslovenskih trditve korenito razkrinkal. Pri sklepanju tega sporazuma sploh niso govorili o tem, koliko odstotkov državnih dohodkov šteje za decentralizacijo, temveč samo o tem, kaj se prenese na samoupravo. Ravno tako ni pri teh dogovorih nikomur prišlo na

Slovensko vrhovno sodišče v Ljubljani

Z uredbo od 28. novembra 1919 je bilo ustanovljeno vrhovno sodišče za Slovenijo v Zagrebu, kjer je začelo poslovati 15. januarja 1920 kot oddelek B hrvaškega stola sedmerice z vsemi tistimi pravicami, ki jih je imelo bivše avstrijsko vrhovno in kasacijsko sodišče na Dunaju na slovenskem ozemlju. S tem je z naredbo slovensko Narodne vlade od 14. novembra 1918 ustaovljeno višje deželno sodišče v Ljubljani prenehalo biti zadnja stopnja v državljskih in kazenskih sodnijskih zadevah v Sloveniji, ki je bilo od 14. XI. 1918 do 15. I. 1920 tudi najvišja sodnijska stopnja pri nas. Odvetniška zbornica v Ljubljani in slovenski sodniki so bili zoper to, da bi bilo slovensko vrhovno sodišče kot pritliklina hrvaškega vrhovnega sodišča v Zagrebu in ne v Ljubljani, posebno ker sta Bosna in Črna gora že imeli in sta tudi ohranili svoji vrhovni sodišči na svojem ozemlju in ker je bilo za Vojvodino ustanovljeno v Novem Sadu, torej v Vojvodini sami, novo vrhovno sodišče. Le Slovenija ni smela dobiti svojega vrhovnega sodišča doma, ker so bili zoper to jugosloveni iz Slovenije, ki jih je vodil in razsvetljeval takrat vsegamožnji »veliki jugosloven dr. Gregor Žerjav, ki si ji zabil v glavo, da je treba vse, kar ima kaj pomena, prenesti iz Slovenije v Belgrad ali pa vsaj v Zagreb. Ti ljudje so v svoji hlapčevski miselnosti, ki jim je bila vcepljena v Avstriji, bili prepričani, da je vse, kar je pri nas doma, slabo in vse kar je zunaj Slovenije, dobro. Takrat pri nas odločujoči dr. Žerjavovi jugosloveni, so komaj čakali, da bi bila Slovenija oropana vseh uradnih pristojnosti in vseh instanc, čeprav so bili tudi Dalmatinci za to, da bi bilo vrhovno sodišče tudi za Dalmacijo v Ljubljani, ker so tudi v Dalmaciji veljali vsi tisti zakoni kot v Sloveniji. Tako je bil potem ustanovljen sedež Pokojninskega zavoda za zasebne nameščence v Ljubljani tudi za Dalmacijo. V svojih stvareh Slovenci nismo imeli besede, zunaj da je tisti skupini, ki je bila ravno v vladi, dajal Belgrad pravico, da je smela po svojih strankarskih vidikih izbirati med dnevničarji pri pošti in prestavljati učitelje, čeprav so in še presegajo dajatve Slovenije za stotine milijonov izdatke za Slovenijo.

Slovensko vrhovno sodišče je bilo postavljeno v Zagreb, in pa še to kot pododdelek hrvaškega stola sedmerice. Spravili so ga v prostore, ki so bili prej nekoč hlev plemiškega dvora. Do zadnji hčasov ni imelo slovensko vrhovno sodišče skoraj nobenih pravoslavni znanstvenih knjig in ne svoje knjižnice, kar je menda edini tak primer vrhovne sodnijske stopnje v kulturnem svetu. Slovensko vrhovno sodišče so imeli le za privesek

misel, da bi bil med banovino Hrvaško in ostalimi deli države potegnili carinsko mejo.

Mislimo, da bi bil vsaj po teh dogodkih že čas, da jugosloveni prenehajo s svojim beganjem slovenskega naroda. Njihovemu nesrečnemu delovanju se ima Slovenija zahvaliti, da je že skoraj popolnoma propadla politično, socialno in gospodarsko. Resnica je ta, da ima v Sloveniji danes veliko število ustanov te in one vrste samo še fasado, manjkajo pa že podstave in ozadje. Naši jugosloveni so se v zadnjem času lahko sami prepričali, da je njihova cena zelo padla, ker pač tudi njihovi protektorji podobno presojujejo položaj Slovenije.

Če hočemo torej Slovenci sami sebi dobro, moramo brez odlašanja zahtevati, da se tudi nam takoj prizna enaka samouprava kakor jo je dobila Hrvaška. Ta zahteva ni samo političnega, temveč prvenstveno gospodarskega pomena. Slovenci smo brez dvoma tekom dvajsetih let toliko prispevali k skupni državi, da zaslužimo danes, da se nas pri njeni preureditvi upošteva. B.

hrvaškega stola sedmerice, čeprav mu je bila pripoznana z zakonom o ureditvi sodišč enakopravnost z drugimi vrhovnimi sodišči. In vendar so imela vsa druga kasacijska sodišča svoje odposlance v glavnem volilnem odboru — samo slovensko vrhovno sodišče ga ni imelo! Pri javnih prireditvah in uradnih sprejemih so slovensko kasacijsko sodišče ali prezrli ali pa so ga upoštevali le po strani. Do pred tremi leti je bilo pri slovenskem kasacijskem sodišču tako malo sodnikov, da so morali ležati spisi nerešeni po 2 do 3 leta. Ševeda je v teh razmerah moralo trpeti pravosodje v Sloveniji, vendar ne po krivdi sodnikov, ki so storili pač, kar so mogli pri takih razmerah.

Z 26. avgustom t. l. je pa nastopilo tako pravno stanje, da je obstanek slovenskega vrhovnega sodišča v aZgrebu za naprej nemogoč. Po členu 2. uredbe o banovini Hrvaški je bilo prenešeno vse pravosodje na Hrvaško, h kateri spada tudi Dalmacija, torej hrvaški del področja oddelka B stola sedmerice v Zagrebu, ki je tudi slovensko vrhovno sodišče. Oddelek B stola sedmerice bo torej treba deliti ter bo tisti del agend, ki se nanaša na dalmatinski del sedanje Hrvaške pripadel hrvaškemu stolu sedmerice v Zagrebu. Ostal bo le slovenski del agend oddelka B stola sedmerice. Že sedaj sta pri tem oddelku stola sedmerice dva senata, slovenski in dalmatinski.

Zaradi tega nima tudi praktično nobenega smisla več, da bi ostal slovenski senat oddelka B stola sedmerice še naprej v Zagrebu.

Prva slovenska pridobitev iz notranje preureditve države z 26. avgusta t. l. bi bilo torej **samo-stojno slovensko vrhovno oz. kasacijsko sodišče**, ki ga je treba takoj prestaviti v Ljubljano. Slovenija in Ljubljana bi vsaj v pravosodju dobila vrhovno in zadnjo instanco, še preden bi dobila kakšno drugo pristojnost, ki jih teoretično vsaj dopušča, če tudi še ne daje uredba o razširitvi predpisov uredbe o banovini Hrvaški na druge banovine, in to po zaslugi Hrvatov, ki so s svojim doslednim bojem zoper centralizem razmajali trhleno stavbo centralizma. Popravljen bi bil eden izmed neštetihih grehov, ki so jih napravili leta 1919 in pozneje dr. Gregor Žerjav in njegovi v Sloveniji rojeni jugosloveni slovenskemu narodu!

Slišimo pa, da nekateri razmišljujejo, če ne bi kazalo, da bi imeli v Sloveniji le dve sodnijski stopnji ter da bi bilo apelacijsko sodišče v Ljubljani zadnja instanca, tako kakor je bilo od 25. novembra 1918 do 28. novembra 1919. To naziranje se nam zdi ne le z ozirom na obstoječe zakone nemogoče, še bolj je pa nemogoče zaradi ugleda

Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i
Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

Slovenije in pa zaradi kakovosti slovenskega pravosodstva. V vseh kulturno razvitih državah so uvedene tri sodnijske stopnje, in dandanes, ko tudi pravosodje trpi zaradi razmajanih razmer prav kakor tudi druga javna uprava, je tembolj potrebno strogo in dokončno pretresanje odločb državne oblasti, da bo imelo ljudstvo zaupanje v pravico in zakoniti red. Pravosodje je tisto, kar je podlaga pravnega reda. Slovenski človek ima

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

25. junija 1957. — S podobnim predmetom kot včeraj se ukvarja tudi sestavek »Slovenca« z naslovom »Dve leti izboljšanja v našem gospodarstvu«, ki prinaša podatke o gospodarskih uspehih dr. Stojadinovičevega režima, vendar pa prizna, da se železnica Črnomelj—Vrboško še ne gradi. Drugače poroča le o žalostni zapuščini gospoda Bluma, ki pa bo prej ali slej prisiljen Chautempsa prevrniti. — »Jutro« se peča s Kurenčkovo Nežo v beležki »Oglasila se je plemenita katoliška žena«, s Francetom Žebotom v beležki »Iz novinarskega hleva«, v znatno postrgani meri pa z objavami ban. uprave glede dogodkov ob oskrumbi državne zastave. — V Rim odide vladna delegacija za trgovinska pogajanja z Italijo. V njej ni nobenega Slovenca.

Nedelja, 27. junija 1957. — »Jutro« ima pomsleke glede pristnosti zatiranje »Samouprave«, v smislu katerih smejo državni uradniki voliti kogar hočejo. Navaja pa tudi »Slovenca«, ki je pozdravil nastop Jevtičeve vlade, češ da »uživa neokrnjene simpatije pri nas in pri vseh državljanih Jugoslavije« in da je »vse slovensko ljudstvo v veseljem pozdravilo deklaracijo, s katero je Jevtič spregovoril naravnost ljudstvu«; »slovensko ljudstvo je to izjavo pravilno razumelo« in zato se je tudi takrat »vse oddahnilo«. »Jutro« meni, da bi se dalo o tem premišljevat več kot samo pet tihih minut.

V Beogradu se vrše po gostilnah manifestacijski shodi JRZ, na katerih nastopajo kot govorniki Gjura Janković, Kaludjerčić, Kožulj, Behmen in Stošović. Vsi slave uspešno politiko JRZ zoper Hrvate, katerih vprašanje se da rešiti z lahkoto, če pristopi dr. Maček k JRZ.

Petek, 2. julija 1957. — Iz »Samouprave« posnema »Jutro« poučen sestavek o programu JRZ za tretje leto, po katerem sodeč bo JRZ tudi v tretjem letu svoje oblasti tako liberalna in prizanesljiva, kot je bila v smislu svoje preskušene prakse že sedaj. — V Zemunu je govoril Gjura Janković in poudaril, da dela JRZ resno za obnovo demokracije, druge stranke s HSS vred pa samo šarijo z demokratičnimi gesli. Politični zakoni sploh niso potrebni pred razpisom volitev, saj smo dosedanje zakone tako prilagodili, da dočela omogočujajo normalno politično življenje. — Na drugi strani pa »Jutro« ni všeč ime »predsednik hrvaškega naroda«, saj imajo še drugod samo »predsednike držav«, ne pa naroda. — »Slovenec« se norčuje iz združene opozicije, ki se silno trudi, da bi se sporazumela z dr. Mačkom. Po resoluciji Davidovičevcev sodeč, so Hrvati in Srbi tri narodne individualnosti. V sklepu prerokuje, da se Hrvati ne bodo spuščali pri volitvah v nobene zveze z združeno opozicijo in JNS.

Sobota, 3. julija 1957. — »Slovenec« prinaša vsebino govora, ki ga je imel Gjura Janković v Zemunu, v drugačem izvlečku, kakor ga je objavilo »Jutro«. Po »Slovencu« bi bil Gjura Janković eden izmed najsilnejših zagovornikov samouprav in sporazuma s Hrvati. Z njim se more meriti samo še Dobrivoje Stošović. — »Politika« poroča o poteku seje »narode skupščine« z dne 2. julija t. l., na kateri je dr. Korošec zagovarjal načrt zakona o prekrških. Kakor znano, je ta načrt predvideval odpravo pravice tožbe na upravna sodišča. S to namero v skladu je dr. Korošec poudarjal, da je zakonski načrt skrajno sodoben, tolerant in vzgojen, tožbe na upravna sodišča

oster pravni čut, in krivična ali pa površna sodba ga prizadene bolj kot kakršna koli druga krivica.

Zaradi tega ne kaže imeti kakšne fiskalne oziroma glede slovenskega sodnijsstva. Slovensko vrhovno sodišče stane na leto kakšnih 700.000 dinarjev in če bi se tudi še kaj dopolnilo bi ne znašali osebni in stvarni stroški zanj dosti več kot kakšnih 800.000 dinarjev na leto. Ta znesek pa ne le pokrivajo, ampak celo najbrž presežejo same pristojbine za pravna sredstva, ki jih obravnava slovensko kasacijsko sodišče. Slovenska sodišča poberejo na taksah in drugih pristojbinah veliko več, kakor pa znašajo vsi osebni in stvarni stroški zanje, tako da iz davkov ni treba zanje izdati nobenega pokritja.

Prizadeti krogi naj torej poskrbe, da dobi Slovenija svoje kasacijsko sodišče takoj v Ljubljano, ker s tem tudi državni preračun ne bo prav nič obremenjen. Treba je pa, da dobi slovensko vrhovno sodišče tudi primerne prostore v Ljubljani. V sedanji ljubljanski sodnijski palači seveda ni prostora. Treba bo misliti tudi na poslopje za slovensko vrhovno sodišče, to pa mora biti reprezentativno, čeprav ne veliko, ter bi imelo v njem lahko prostore tudi slovensko upravno sodišče, če bi ga prenesli v Ljubljano. Stati bi pa moralo novo poslopje kje v sredi Ljubljane n. pr. na severnem delu takimenovanega »Južnega trga«, ki ga je projektiral prof. Plečnik. Načrt za ta trg bi bilo seveda treba v tem smislu prenerediti.

zoper kazenske odloke so pa potrebne, ker postopajo organi notranje uprave brez izjeme samo po zakonu. V teku razprave o tem načrtu izbruhnejo večkrat dvogovori glasnejše vrste med dr. Miha Krekom in nekaterimi poslanci à la Mravlje. Tudi Miha Brenčič se vmeša in požanje ukor, ker je rekel, da bi bil »skrajni čas«, da se razpustijo sokolska društva. Po ukoru pojasni hitro, da ni za razpustitev vseh sokolskih društev, pač pa za razpustitev tistih v Sloveniji. Tudi to je povzročilo prepire.

Nedelja, 4. julija 1957. — »Jutro« se peča v uvodniku z vladno deklaracijo z dne 4. julija 1950

Sporazum in jugosloveni

Zdaj, ko je sporazum dosežen, se je oglasil seveda tudi petomajski volilni ban dr. Đinko Puc. Z uvodnikom v svoji »Slovenski besedi«, ki ga je naslovil »Živleca Hrvaška!«, hoče pokazati svoje veselje nad sporazumom s tistimi, ki so jih njegovi podrejeni razglašali za izdajalce. Malo manjka, da si — po slavnem zgledu! — ne lasti še poglobitve zasluge, da je do tega sporazuma sploh prišlo. Danes, v opoziciji, je seveda do dna spremenil nazore o izdajalstvu.

Dvajsetletna borba za sporazum s Hrvati je sedaj končana. Pogodba, ki sta jo podpisala Cvetković in Maček in ki jo je odobrila krona, vsebuje izpolnitev glavnih zahtev hrvaškega naroda. Ko gledamo ta načrt, nam ni prav razumljivo, zakaj ni bilo mogoče tega že prej napraviti, kajti to, kar se je dalo Hrvatim, ni nič takega, da bi ogrozilo državo.

Samo to bi temu navdušenjakarstvu dostavili, da so bile še vse bolj skromne zahteve tistih slovenskih ljudi, ki so takrat, 5. maja, kandidirali na seznamu dr. Mačka. A našim bralcem smo že dali dokazov, kako so dr. Puc in njegovi nastopali zoper nje.

Pa tudi sicer je dr. Puc ves navdušen:

Danes vidimo, s kako lahkoto se je vse izvršilo. Brez spremembe ustave so se določile meje banovine Hrvaške in so se določile kompetence. Nič se ne razburja, ker se je ukinil volilni zakon in je dobila vlada poblastilo, da spremeni zakon o tisku, zborovanjih in združevanju. Ban samostojne Hrvatske že uraduje, dr. Maček je podpredsednik skupne vlade in Hrvat je finančni minister. In vse je veselo in zadovoljno, v notranjosti je najlepši mir, napram zunaj smo strnjeni in vsi oni po celem svetu, ki so resnični naši prijatelji, odobravajo in pozdravljajo ta dogodek.

Le zakaj ni Jevtičeva vlada naredila niti pol koraka, da napravi takšno samoobsebnost? Zakaj so se dr. Pucu takrat, ko je bil na oblasti, zdele te koristne stvari tako slabe in škodljive?

Pa tudi nad dr. Mačkovim domoljubjem dr. Puc ne dvomi več:

Patriotično mišljenje dr. Mačka in njegova ljubezen do Jugoslavije se je pri pogajanjih o teh točkah pokazala zopet v najlepši luči.

Kaj ko bi nam dr. Puc pri vsem tem še mimogrede povedal, zakaj je držala JNS, katere neomajno zvest pripadnik je bil, dr. Mačka tri leta v zaporih in ječah, in sicer zakaj ga je držala ravno takrat, ko je bil dr. Puc njen najbolj vnet pripadnik in nam je zato tudi smel županiti v Ljubljani?

Toda kar je res, je res, in potem, ko se je nad

in trdi, da je bila ta izjava vlade, v kateri je zavzemal eno prvih mest dr. Korošec, izraz svobodnega preudarka in premisleka vsakega posameznega ministra. Izjava vlade, predstavlja politično oblikovanje odkritega jugoslovenskega vstopa in potrjuje odpravo »plemen« in »plemenskih« zastav. Z zamolknim glasom zaključuje »Jutro«: »Sedem let poteče danes od te proklamacije. Pomembnost programa, ki ga vsebuje, se ni spremenila in resnice besed, ki so bile takrat objavljene celokupnemu narodu, ne more nihče spraviti s sveta«. — Na drugi strani zmerja »Jutro« gospode pri »Slovencu«, ker niso poročali o govoru Gjura Jankovića tako, kakor je govoril v resnici, se veseli nad koncem slovenske »ljudske fronte«, ki sta jo Petijan in Eržen likvidirala z zamahom enega samega pisma, in poroča o borbah dr. Mihe Kreka zoper Jugoslovansko strokovno zvezo s pomočjo iz tal izkopane nove delavske organizacije pod vodstvom Andreja Križmana, kaplana na Jesenicah.

Sreda, 7. julija 1957. — »Slovenec« posnema sestavek »Samouprave« o vprašanju sporazuma s Hrvati, med katerimi da »obstojajo nezavestne simpatije do Stojadinovičeve vlade, kajti brez nje bi prišla JNS na oblast, potem bi bil pa joj. Hrvaško vprašanje bosta rešila čas in življenjska potreba, ne pa nekakšna predhodna izpolnitev pogojev. Načelno je važna le odkritost in dobri nameni tistih, ki bi se sporazumeli; v tej luči pa je oseba dr. Stojadinovića največje poročivo za odkrito in realno rešitev hrvaškega vprašanja. Na vsak način pa je potrebna likvidacija JNS na Hrvaškem in v Sloveniji. Politika dr. Stojadinovića je že dosegla relative uspeh, ki bi mogel voditi do sporazuma s Hrvati.« — V »narodni skupščini« se pričinja obravnava o konkordatu. Listi priobčujejo pismo, ki ga je poslal dr. Stojadinović predsedniku skupščine Čiriću.

Četrtek, 8. julija 1957. — »Slovenec« priobčuje znameniti uvodnik »Izkoreninjenici«, povzemajoč besede dr. Korošca na nekem shodu, in trdi, da veljajo te besede za slovensko JNS, ki da je prevzela na sebe službo političnega skopljence. Uvodnik je resnično sočen. Po slogu sodeč — glagoli na koncu stavka — bi utegnil biti izpod peresa ideologa ZZZ. — Pred skupščinskim odborom za konkordat poroča dr. Stojadinović o načrtu zakona o konkordatu. Beograd je na nogah. (Dalje prihodnjik.)

sporazumom primerno navdušil, si ni mogel kaj, da ne bi povedal še nekaj centralističnih skrbi:

Drugo vprašanje je seveda, kako se bo samostojnost Hrvaške pokazala v praksi. Morda bilanca te samostojnosti po nekaj letih ne bo pokazala tiste rožnate slike, kot si jo danes predstavljajo oni, ki so jo teoretično zamislili. Zlasti je vprašanje, kako se bo obnesla finančna ureditev in porazdelitev dohodkov med državo in banovino Hrvaško. V tem pogledu lahko nastane marsikatero neprijetno presenečenje.

Nam se tako zdi, da naj bi dr. Puc ne skrbelo preveč za Hrvate, dokler tem samim njihna samostojnost ne dela preglavic. Treba je še prav posebno ustrojenih možganov, ki bi za Hrvate pričakovali resno kaj slabega iz dejstva, da se bo posledj hrvaški denar porabljal doma namesto v Srbiji. In mi bi vso stvar komaj omenili, če bi ne vedeli, da se skriva za njo prišepetavanje vseh vrst centralistov, ki bi tudi nas Slovence hoteli oplašiti pred samostojnostjo.

Kajti kakor nekdanj prihajajo tudi danes taki lažiprijatelji naši, pa postavljajo domnevo, ko da bi finančna in gospodarska samouprava pomenila tudi carinske meje. Potem pa plašijo našega človeka, češ glej, kam boš prodajal svoje izdelke, če pade centralizem.

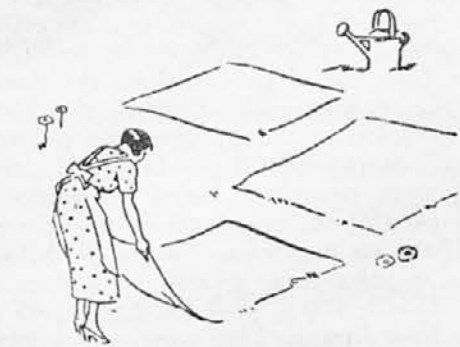
V resnici pa je to najabotnejša domneva, ki si jo je samo misliti mogoče, in da je mogoče z njo zmeraj znova prihajati in v javnosti slepomiškatati, ne dokazuje ravno posebno visoke politične ravni našega gospodarskega človeka.

Zato se nam zdi potrebno, da spet nekaj pojasnimo osnovna načela, iz katerih mora izhajati in bo izhajalo naše gospodarsko in politično življenje.

Nova ureditev naše države, kakor je prišla po sporazumu, še daleč ne pomeni zvezne (federativne) ureditve. Sicer pa ni na vsem svetu zvezne države, ki bi ne imela skupnih carinskih meja. Anglija in njeni dominioni so dejansko državna zveza (konfederacija). (Mimogrede naj opozorimo, kako se je prav v teh dneh stiske pokazala zavest skupnosti v tej državni zvezi: vsi dominioni so s svojo matico solidarni v vojni zoper Nemčijo.)

Abotno je torej govoriti o kakih carinskih pregrajah v naši državi. Sicer pa navsepovrh čl. II, tč. 7 uredbe o ustanovitvi banovine Hrvaške izrečno določa enotnost carinskega in trgovinskega področja. Mora biti torej precej omejen ali pa v službi centralizma stoječ, plačan človek, ki plaši s carinskimi in gospodarskimi mejami. V tem pogledu je mogoče samo preobrat na boljše.

Tvoje perilo potrebuje blago

SCHICHTOVO

TERPENTINOVNO MILO

...in za namakanje žensko hvalo

Kajti treba bo kvečjemu odpraviti tiste gospodarske pregraje, ki jih je postavil hegemonistični centralizem s svojo neenakopravnostjo, s svojo krivično mero pri javnih dajatvah in dodelitvah, s svojim očitnim pospeševanjem enih pokrajin v breme in škodo drugih. Kajti prav ta neenakopravnost je v teh preteklih nacionalnih letih ovirala huje naše gospodarstvo, kakor bi ga mogle ovirati morebitne carinske meje.

Seveda pa prepostavlja načelo enakopravnosti dejansko, ne pa morda samo zunanjo, oblikovno enakopravnost. Kajti gotovo je, da bi nam na primer prav nič ne koristila samouprava, ki bi nam recimo dala vse dajatve iz našega poljedelstva,

zato pa bi ostali na primer za središče vsi dohodki iz naših železnic, ki znašajo četrtnino, ali iz naših pošt, ki znašajo tretjino vseh dohodkov v državi, in če bi ostalo, recimo, vseh sto in dvajset fondov, ali kolikor jih je že, v centralni upravi. Ne mi hočemo resnično enakopravnost in zaradi tega resnično samoupravo. Pogoj te pa je, kar pudarjamo že osmo leto: vse, prav vse svoje stvari, zlasti svoj denar hočemo upravljati sami in zase. Pri tem pa se še malo ne mislimo izmikati dajatvam za skupne državne potrebe, in zmeraj bomo pripravljeni dajati državi, v enaki meri in razmerju, kakor ji bodo tudi — drugi dajali.

Poznamo jih, ki jim za našo resnično samoupravo ni, bodisi iz osebnih ali tudi strankarskih vidikov, ki so pa navsezadnje v svojih osnovah po navadi eni in isti. Ti bodo hodili zaskrbljenih čel po svetu in skušali zavleči samoupravo Slovenije v trdnem upanju, da jim bo hegemonistični centralizem priskočil na pomoč. In morebiti tudi v upanju, da bodo medtem prenehale predpostavbe čl. 116. ustave, ki so bile pravna osnova za osnivanje banovine Hrvaške, in da banovina Slovenije z enako samoupravo ne bo več mogoče tako lahko osnovati. Zato pa tudi petomajski centralistični dr. Puc svari pred naglico:

Nas se to tiče v toliko, ker bo tudi za nas poučno, ali se bo siste mobnesel ali ne, — ravno z ozirom na finančno plat. Zato smo mišljenja, da bi bilo iz praktičnih ozirov bolje počakati s preureditvijo naše banovine po hrvaškem vzorcu, dokler ne vidimo praktičnih rezultatov.

Tu se je pokazal dr. Puc, kakršen je. Po dvajsetih letih centralizma naj bi še dalje čakali in gledali, kako se bo drugod samouprava obnesla. Po dvajsetih letih naj bi je premišljevali, če ni morebiti le za nas koristno, da plačujemo tudi poselej od četrtnine milijarde na leto več, kakor prejemo.

Vsi pravi Slovenci pa vemo eno: da nimamo niti takih skrbi niti nam ni treba takih premišljevanj.

Opazovalec

Pomen ustanovitve samostojne Hrvaške

Banovina »Hrvaška« je ustanovljena kljub zatrdilom nekaterih daljnovidnih »državnikov«, ki so še nedavno tega zatrjevali, da je to nemogoče z ozirom na kraljevo nedoletnost. In zdaj si s polno paro daje svoj samostojni ustroj.

Na zgodovinsko važni seji hrvaških narodnih poslancev 29. letošnjega avgusta je poudaril dr. Maček pomen tega dejanja. Poleg zavarovanja hrvaškega ozemlja mu je bilo važno, da nosi ta zemlja tudi ime po narodu, ki mu pripada: Hrvaška. Povedal je tudi, da sedanje meje Hrvaške še niso dokončne. Ko se bo vsa država preurejala, se bo šele mogel določiti njen obseg. A po pravici in s ponosom je lahko poudaril, da so Hrvatje popolni gospodarji v svoji domovini. Sicer da še Hrvaška ni pristojna za vse zadeve, kakor za železnice, pošte in nekatere druge. Natančno tudi še ni določena pristojnost glede financ. Toda to še pride.

Kdor je te dr. Mačkove besede pazljivo prebral, ta je opazil, da je z osnovanjem banovine Hrvaške konec zapostavljanja in izkoriščanja Hrvatov. Tudi v tistih zadevah, ki so še ostale skupne, bo izkoriščanje Hrvaške poslej nemogoče. Kajti na Hrvaškem nabrani denar se bo tudi porabljal na Hrvaškem.

Nekateri se delajo, ko da so sicer res Hrvatje dobili nekaj več pravic, vendar pa da je ostalo vse v dosedanjem jugoslovanskem okviru. Temu nasproti je treba poudariti, da je z ustanovitvijo banovine Hrvaške vse državno življenje, vsaj kolikor se tiče Hrvatov, postavljeno na popolnoma nove podstave. Za druge je torej vprašanje, ali hočejo ostati pri starem, da zamude čas in priložnost in da bodo tako tudi ostali pri starem sestavu.

Oglasili so se tudi še drugi, pa pravijo, da bodo šele premišljevali, katere od tistih svoboščin, ki so jih Hrvatje že dobili, bi bile koristne za nas, in katere pristojnosti. Nam se zdi, da je sicer po navadi na svetu takih stvari premalo, nikoli pa ne preveč in da bodo zato brez dvoma prav vse v našo korist, in zraven še tiste, ki jih Hrvatje še niso dobili, ki jih pa še mislijo zahtevati in dobiti.

Za zdaj je gotovo samo, da imajo Hrvatje banovino Hrvaško, mi pa še zmeraj dravsko banovino, da se bodo hrvaške javne dajatve stekale v Zagreb ali vsaj vračale Zagrebu, naše pa se še zmeraj zbirale v Belgradu.

Ustanovitev banovine Hrvaške se zdj danes samoobsebnost celo tistim, ki so še pred nekaj meseci zatrjevali, da bisamostojnost hrvaškega naroda v takem obsegu ogražala državo. Toda človek se nehote vprašuje, mar je bilo res treba, da se je zaradi nekega privida tresla vsa država dvajset let v mrzlici, da ni prišlo do miru v njej, da sta bila dva državna ustanovna naroda od treh stalno zagrenjena. In še to se vprašuje, če ni vse

to bolj gražalo državo, kakor boj pravih Slovencev in Hrvatov za enakopravnost. Čas, v katerem je bila ustanovljena samostojna Hrvaška, daje kar najbolj razločen pritrdilni odgovor.

Res, kadar spet nanese beseda na razne državotvornosti, bo dobro, če si državotvorneže ogledamo od blizu in preiščemo njihne državotvorne nagibe: Ne bo najlepša slika, ki se bo pokazala.

Zavrnitev

»Hrvatski dnevnik« od 31. letošnjega avgusta omenja »Slovenčev« uvodnik od 30. p. m., čes da je bila skupina dr. Korošca zmeraj zoper centralizem in da je sporazum od 26. avgusta v odlični meri tudi njeno delo, da se je dr. Korošec za to boril vseh dvajset let, kar obstoji ta država, pa pravi:

To bi potemtakem pomenilo, da se je za to stvar boril tudi takrat, ko je stopil v šestojanuarsko vladu kot minister za notranje stvari in ko je stopil v vladu dr. Milana Stojadinovića. Kar se nas Hrvatov tiče, želimo bratom Slovincem vso srečo, toda moramo vendar zaradi resnice reči, da nas njihna politična organizacija ni podpirala v boju za uresničenje naših narodnih zahtev in da bi bil ta naš boj gotovo prej privedel do zmage tako slovenske kakor hrvaške narodne stvari, če bi bila šla najmočnejša slovenska politična organizacija skupaj z nami. Ustanovitev banovine Hrvaške in delo slovenskih političnih činiteljev, ampak uspeh dolgotrajnega in mučeniškega boja hrvaškega naroda in premišljene politike predsednika dr. Mačka.

V zvezi s tem naj omenimo še, da imajo Hrvatje baje zbranega precej gradiva, ki bo pokazalo, od katere strani se je najvztrajnejše bil boj zoper politične zakone, to se pravi zoper svobodo besede, tiska in združevanja, zlasti pa zoper svobodne volitve.

Vsi, ki jim je za poštenost in odkritost v političnem boju, žele samo, da pridejo s tem gradivom čimprej na dan.

Proč s centralističnimi napravami!

Te mesece, ko so se vršila pogajanja s Hrvati in ko je bilo očitno, da pride do sporazuma, so hoteli jugoslovanski centralisti še dodobra izrabit. Poročali smo že, koliko fondov so osnovali prav v teh zadnjih časih. Poročali smo tudi, da snujejo na hitro roko razna velika državna podjetja, ki pa naj bi imela seveda vsa svoj sedež v srbskih banovinah, kakor na primer tovarna za celulozo.

Sedaj pa so baje ustanovitev te tovarne tik pred sklenjenim sporazumom dokončno sklenili.

Ustanovitev take tovarne je dejansko popolnoma odveč. Prvič že zaradi tega, ker izdelajo že dosedanje celulozne tovarne za dobro tretjino celuloze več, kakor je doma potrebujemo. Ustanovitev nove tovarne bi torej pomenila dejansko

spodkopavanje starih, že zasidranih podjetij in uničevanje domačega kapitala v korist tujemu. Kajti ta nova tovarna se bo osnovala v prvi vrsti z zamejskim denarjem. Drugič je pa treba pomisliti, da je ravno pri nas obrat državnih podjetij najdražji. Kajti naš birokratični aparat že na sebi ni dovolj prožen, da bi mogel uspešno in dobičkanosno voditi novodobno industrijsko podjetje. K temu prihaja pa še dejstvo, da postajajo pri nas tudi zmeraj javna podjetja pravo preskrbovališče za razne strankarske in osebne miljenke in miljenke. Tako postane obrat brezprimerno drag, in ko ne gre več naprej, pa pridi davkoplačevalec in plačuj! In tako smo prihajali v blaženi dobi jugoslovenarstva že šestokrat do prav neverjetne abotnosti, da so morali pomagati vleči iz blata razna javna podjetja s povečanimi davki ravno tista zasebna podjetja, zoper katera so bila ustanovljena in zoper katera so bila zato ustanovljena, ker bojda ta niso uspevala.

Nova vlada, vlada sporazuma, si je dala za nalogo, da odpravi krivice, ki jih je delal Hrvatom in Slovincem jugoslovanski nacionalni centralizem. In novi finančni minister, dr. Šutej, je znan kot odločen človek. Zato upamo in pričakujemo, da začne takoj pometati centralistično nacionalno smetišče. Šele na pometenih tleh državnega gospodarstva bo mogoč pravi, prisrčen sporazum od naroda do naroda.

„Hej, jugosloveni!“

V »Jutru« pripoveduje dr. Ilesič dolgo starijo o pesmi »Hej Slovani!« Premišljeva o tem, če je avtor pesmi Tomašek hotel imeti pesem kot himno Slovkov ali Slovanov sploh. Za nas je pač odločilno, da jo je Slovak Tomašek sam označil kot pesem Slovkov (»Hej, Slovaci!«), in če mu je kdaj v teku časa in dogodkov ušel kak drug naslov, nima pomena spričo dejstva, da pač v tistih časih tudi tako razlikovanje ni imelo tiste teže, kakor bi jo brzkone imelo danes. Sicer smo pa o tej stvari že nekoč pisali. Zato ne mislimo, da bi analizirali Ilesičevo besedovanje. Samo precej zmedeni njegov konec naj še navedemo. Dr. Ilesič pripoveduje namreč najprej, da se poje pesem po melodiji poljske himne »Se Poljska ni propadla«, pravi da je to »zgodovinska stvarnost« in končuje s temile zmedenimi stavki.

Pozneje so manjši slovanski narodi najmočnejše struje v njih pozabili na to stvarnost. Njih slovanska ideologija je bila nasprotna simbolu te zgodovinske resnice. To je globlji vzrok mnogih današnjih slovanskih nesreč.

Treba je že pritegniti znanje Ilesičeve jugoslovanske stapljaške nature, če hoče človek izluščiti iz tega besednega kaosa neko vsebino. Očitno hoče Ilesič povedati, da je pač zaradi besedila, ki ga je napisal Slovak, in napeva, ki ga je zložil Poljak, ta pesem nekakšna zgodovinska stvarnost »slovanske ideologije«, na katero so pa pozneje manjši slovanski narodi pozabili — menda zato, ke rnočejo več zlagati pesmi na druge in za druge melodije? Po Ilesiču bi torej kazalo, da začnejo spet manjši slovanski narodi prepevati svoje pesmi na druge napeve, Slovenci in Hrvatje seveda v smislu jugoslovenske zgodovinske stvarnosti na velikosrbske, če ne bodo takoj prikorakali tisti globlji vzroki slovanskih nesreč. Ilesiču seveda ne gre v glavo, da se Hrvatje prav v teh dneh dokončno povedali, da jim prav nič ni za jugoslovenske napeve, in da celo ne čutijo tega kot nesrečo, ampak kot srečo za svoj narod. Pa tudi mi Slovenci ne bomo nikoli čutili za nesrečo, če bomo smeli svoje stvari upravljati sami in brez varstva in nadzorstva kakšne zgodovinske ali druge stvarnosti.

Ali da preidemo od Ilesičevega narečja v razločno in pošteno slovenščino: vzrok slovanskih nesreč ni bilo niokli pomanjkanje slovanske zavesti pri manjših, ampak zmeraj samogoltnost, hegemonizem in pomanjkanje pravega čuta bratovstva ali vsaj solidarnosti pri večjih slovanskih narodih. Iz zgodovinskih stvarnosti v češkoslovanskem in prav tako v češko-poljskem sporu bi se bil prof. dr. Ilesič vendar lahko kaj naučil, če mu še mnogo bližji spori v naši državi glede na njegov posebni miselni ustroj niso razumljivi.

Kako je bilo na zletu Junakov v Sofiji?

»Československy Boj« poroča:

»V Sofiji je bil v dneh od 8. do 12. julija tega leta zlet Junakov (sorodna organizacija naših Sokolov). Teden pred zletom pa še ni bilo znano, če bo sploh dovoljen, ker so se vladni krogi bali demonstracij proti Nemcem in za vseslovenski misel. Ko pa je predsednik Junakov general Atanasov podpisal izjavo, da na zletu ne bo demonstracij, se je zlet vršil. Iz Jugoslavije je prišlo nad 7000 Sokolov. Predsedstvo čeških Sokolov v Pragi pa je dobilo na dan nameravanega odhoda brzojav, da me smejo na zlet niti tekmovalci niti uradni delegat češke sokolske zveze.

V Sofiji živi manjša skupina Čehoslovakov, ki imajo svoje sokolsko društvo. Ti so hoteli na zlet in

tam nastopiti s prostimi vajami in na orodju. Pet dni pred zletom pa so dobili obvestilo, da lahko nastopijo pri vajah in v sprevedu samo anonimno in ne smejo korakati v čehoslovaškem sokolskem kroju. Bolgarski Čehoslovaki so pod temi pogoji odklonili udeležbo. V sprevedu je bila samo skromna skupina žen v čehoslovaških narodnih krogih, in tako v Sofiji prvič ni bilo na zletu čehoslovaških Sokolov, ustanoviteljev Sokolstva in Junakov. To je na slavnostnem banketu poudaril zastopnik poljske zveze Sokolstva dr. Wunsch iz Varšave. Na vprašanje, zakaj niso prišli Čehoslovaki, je odgovoril general Atasanov, »da niso hoteli. Kljub vsemu je bil zlet velika manifestacija Bolgarov in Jugoslovanov za vseslovaško misel. Vsi udeleženci pa so se spominjali X. vsesokolskega zleta in sprejema v Pragi, okrasitve mesta in vzorne skrbi za vse udeležence.«

Iz »Delavske politike«.

Težave čeških izselnikov iz Češke

Pod naslovom »V deželi protektorata« priobčuje v ruskih »Posljednih novostih«, ki izhajajo v Parizu, Ek. Kuskova svoja opazovanja o življenju v nekdanji češki državi. Zlasti je zanimivo, kar pripoveduje o tistih, ki se hočejo izseliti in o težavah, ki jih imajo s svojim imetjem. Tako na primer sme vzeti izletnik danes samo 100 čeških kron gotovine čez mejo Nemčije. Težave so tudi s prenosom druge imovine. Za ruske emigrante je po navadi posebno važna osebna knjižnica, zlasti še za ruskega pisatelja, saj je zanj isto kakor sekira in žaga za tesarja in šivalni stroj z krojača. Težava pa je, doseči dovoljenje za izvoz. Napraviti je najprej treba spisek vseh knjig in časopisov in označiti leto in kraj izdaje v treh izvodih. Ko je spisek sestavljen, je treba povabiti izvedenca, da jo ogleda. Po navadi je treba plačati 25 odstotkov vrednosti finančnemu ministru. To pa še ni vse. Po izvedencu poverjeni spisek knjig je treba predložiti še dekanatu Karlovega vsučilišča. Če se temu zdi, da so mu knjige te zasebne osebe potrebne, ima pravico, da prepove izvoz in si jih prisvoji.

Majhen narod se je uveljavil

Švicarski dnevnik »National Zeitung« poroča o islandskem pesniku Halldorju Laxnessu, potem pa pripoveduje o ljubezni islandskega naroda do njegovega jezika in knjištva:

Ta otok je pač edina dežela, v kateri je poklic pesnika, pisatelja, tako rekoč naraven, normalen, ki ne gre iz okvira meščanske ali kmečke vsakdanjosti. Vseh četrto ali pet pomembnejših narodnih pisateljev dobiva drž. pokojnino, ki jim nalaga samo dolžnost, pisati po islandsko, torej se zoperstavljati skušnjavi, ki so ji nekateri podlegli: preiti k danščini, da jih bere večje občinstvo. Vsekakor pa se v tej deželi, ki šteje malo več kakor sto tisoč prebivalcev, tiskajo in prodajajo knjige najbolj znanih pisateljev v nakladi dva tisoč pet sto.

Pri tem pa ima zamejsko knjištvo v duhovnem življenju naroda tako veliko vlogo kakor komaj kje drugje. Vse pomembno svetovno knjištvo je prevedeno na islandsko. Goethejeva dela stoji v tem prevodnem knjištvu na odličnem mestu, najpriljubljenejši in najbolj znan med nemškimi pesniki je Heinrich Heine, ki ga občutijo Islandci v njegovi zvezi nežnega čustva in ostre posmehljivosti kot sorodnega, ki ga mnogo prevajajo in posnemajo, in čigar vpliv v islandski pesnitvi je zelo razločno viden.

Mi smo že večkrat opozarjali na to, da so Islandci najmanjši germanski narod, da štejejo komaj slabih 150.000 duš z vsemi svojimi izselniški vred, da pa kljub temu nočejo kleniti z duhom pred nobeno še tako zavzetno količino. Kakovost — to je namen in vsebina njihnega narodnega dela, in to delo jih je povzdignilo visoko v vrstah omikanih narodov in jim priborilo med njimi priznanje, na njihni omiki sloneče, iz njihne narodne in obenem človečne zavesti izvirajoče.

Tudi Islandcem ni manjkalo prišepetovalcev, ki bi jim bili hoteli »likvidirati« njihni jezik in njihno narodnost. »Poglejte vendar, pa še preštejte, komaj dobrih sto tisoč vas je, kaj bi gojili svoj jezik in knjištvo v njem, saj se ne splača, pisati za tisto peščico ljudi. U-e-dinite se raje z nami Danci, naš jezik je vašemu vendar tako blizu, saj ste iz nas izšli.« In pri tem je treba priznati, da so se Islandci osamosvojili kot narod šele v novejši dobi, da so bili prvotni Islandci res norveški in danski naselniki, torej pripadniki dveh narodov, ki sta imela, ki imata deloma še danes isti knjižni jezik. Toda Islandcem njihna narodnost ni bila na prodaj. Gotovo, tudi oni so imeli »pisarjev«, ki jih je »gnala lakota slave, blaga drugam«. Toda to so bili le odpadniki, gnojni tvorci na islandskem narodnem telesu. Islandci so ostali ponosen, pokončen narod, brez tiste manjvrednostne zavesti, ki je toliko pri nas, nič manj pri prejšnjih črnorumencih kakor pri sedanjih jugoslovenarjih. In zato Islandcem še na misel ni prišlo, da bi izdajali in prodajali svojo samobitnost in kakovost za neko umišljeno, puhlo količino. Sami nase se zanašajo, vase in v kulturno poslanstvo svojega malega naroda verujejo.

Kakor je tudi samoobsebnost za ljudi, ki jim ni povezanost z lastnim narodom in ljubezen do nje prazna beseda za poslovno rabo.

Centralistično „zgodovinsko“ pravo

Konec leta 1937. je izšla v Belgradu knjižica »Srpsko-hrvatski spor«. Pisec ni podpisan, izhaja pa iz vsebine in časa izida knjižice, da je bila izdana, če ne na izrečni nalog dr. Milana Stojadinovića, pa vsaj v sporazumu z njim.

Njene podrobnosti nas manj zanimajo, ker se tičejo pred vsem Hrvatov in ti bodo že obračunali sami z njo, če se jim bo zdelo. Za miselnost, ki veje iz nje, pa je nad vse značilen tale odstavek:

... opozarjamo na nekaj dejstev iz naše srbske zgodovine, kakor smo se je učili na gimnaziji. Kakšne škode so za narod taki politiki, ki ne vedo, da na Balkanu narodič, kakor je hrvaški, ni mogel nikoli v zgodovini imeti kakšno vlogo poleg srbskega in bolgarskega — to ni treba posebej poudarjati. Toda neizogibno potrebno je, obvestiti široko javnost: da počiva vse tisto, na kar polaga srbski narod pravo in kar je pribojevala njegova zmogovita vojska, na srbskem zgodovinskem pravu. Srbski narod prebiva stolletja na tem prostoru in prenaša vse, da obdrži svoje ime, jezik in izročilo. Najhujše sodbe so vredni naši politiki, ki zaradi osebnih koristi in računov varajo srbsko javnost, kakor da bi bili mi Hrvatom kaj vzeli in jim ne damo, da si uredijo svojo hišo.

Te besede so nekaj vredne v svoji brezobzirni odkritosti. Pred vsem povedo, kako se razlaga na gimnazijah v Srbiji zgodovina. Samo s to posebno zgodovino je mogoče tudi spraviti v sklad trditve, da hrvaški »narodič« poleg srbskega in bolgarskega »naroda« nič ne pomeni. Kako si neki razlaga pisec tisto politisočletje zgodovine, ko so bili Srbi z zemljevida kot samostojen narod sploh izbrisani, in ko so bili Hrvatje vendarle vsaj deloma priznavani kot politična enota?

O srbskem zgodovinskem pravu doslej še nisimo kdo ve kaj slišali, a zdi se nam, da bi utegnili priti tolikanj v nasprotju z najrazličnejšimi drugimi tudi »zgodovinskimi« pravi, da je res bolje, če se ne govori preveč o njem. Kam pa to »pravo« meri, dokazuje morebiti bolj ko vse drugo očitek knjižice na drugem mestu nekemu bivšemu prosvetnemu ministru. Pisec mu namreč hudo zameri trditve, da je v Bosni in Hercegovini 400.000 Hrvatov. Toda uradna statistika našteva tam 644.000 samo katolikov. In znano je, da se bosenski mohamedanci po veliki večini prav tako odločno štejejo za Hrvate!...

Sodbo o tem pa, da poskuša majhen narod, ki šteje kakih 5 milijonov ljudi, malotiti drugega, ki šteje za kako petino duš manj, lahko res brez vsake razlage prepustimo bralcem. In ker gre pri vsem tem razravnavanju vendar zgolj za vprašanje za ali proti centralizmu, pred vsem finančnemu, vidi tudi lahko vsak, kje že vse iščejo centralistični preužitkarji »moralne« opore.

Površnost

V zadnji številki »Planinskega vestnika« se nahaja slika, gorã zahodno od potoka Martuljka, s Spikom v sredi. Je to severni del škrlatiške gorske skupine, ki jo imenujejo planinci tudi Martuljkovo pogorje. Ime prihaja od potoka Martuljka, ki teče iz krnice Za Akom, nekako v sredi teh gorã, katerih severne brežine padajo tu strmo proti zgornji savski dolini. Pri tem naj mimogrede omenimo, da ime Martuljkove gore ni ljudsko, ampak zanešeno od tujcev.

Napis te slike se pa glasi preprosto »Martuljek s Srednjega vrha«. Slika očitno ne misli predstavljati potoka Martuljka, ki ga na sliki še videti ni, pač pa je pisec naslova ob nepoznanju stvari hotel s tem zaznamenati Martuljkovo skupino. Torej nekako tako, kakor če bi nam kdo podal sliko Savinjskih Alp, pa bi jih hotel predstaviti v napisom Savinja. Če pa pri posamezniku tako nevednost še po nekakšnem lahko opravičimo, nedopustna mora biti za strokovni obzorik, kakršnen menda hoče biti »Planinski vestnik«.

V isti številki poroča dr. A. B. o planinstvu v Rusiji. Tam smo naleteli na stavek, ki ga hočemo zaradi posebnosti navesti dobesedno:

Saj se nahaja v bližini ruskih meja na skrajnem vzhodu, v kitajskem Turkestanu, skupina Merstag-ata, katere vrhovi dosega 8500 m.

»Skrajni« vzhod bi mogle pomeniti prav za prav samo še pokrajine za ruskim Daljnim vzhodom, to je za Priamurjem in obrežno pokrajino. Z nekolišnim nasiljem bi se dal spraviti vanj Sahalin in morebiti Kamčatka, ki pa, mimogrede povedano, spadata danes tudi k ruski daljnoverni republiki. Pa tudi, če je poročevalcu, recimo, beseda »skrajni« ušla za »daljni« vzhod, ni apaka nič manjša. Kajti tako ruski kakor kitajski Turkestan sta od tega Daljnega vzhoda mnogo dje kakor recimo od Slovenije. Ako bi zagledal naletel bralec-planinec, ki bi se skušal znajti na podlagi »strokovnih« poročil v svojem »strokovnem« glasilu in iskal po zemljevidu na skrajnem ruskem vzhodu in še čez Turkestan in njegova visoka pogorja. Najmanj pa je, kar po pravici lahko zahtevamo od takih »strokovnih« poročevalcev, da si pred poročanjem usvoje vsaj nekaj primitivnega zemljepisnega znanja.

Ne samo dobre, tudi slabše stvari hodijo menda rade v troje. In ko poroča »Planinski vestnik« nekaj strani naprej o letošnji planinski nesreči nad Presedljamem, piše dobesedno:

Ker se je vreme spreverilo, nastal je silen snežni metež z viharjem, ki je zabrisal pot in jemal vid, sapo in moči. Družba se je še preblodila do Presed-

ljava... Odločili so se, da se zatečejo v najbližje zavetišče, v Kocbekov dom na Korošici.

Ne mislimo raziskovati za koliko je to poročilo stvarno pravilno. Toda vsak nepoučen bralec bo iz njega nujno sklepal, da ogražanim ni kazalo drugega, kakor prebiti se navzgor do Korošice, kjer je bilo pač »najbližje« zavetišče.

V resnici pa je stvar taka, da bi še ob lepem vremenu ne bilo nič dlje v dolino do Kopiš, še celo do Doma v Kamniški Bistrici ne. Pri pretuženem človeku si razen tega srce pri sestopu lahko bolj ali manj odpočije. Tembolj pa velja to v pričujočem primeru. Kajti ne samo, da je pot navzgor ob slabem vremenu že na sebi precej bolj utrudljiva in naporna. Tu pa je bilo treba poleg boja z viharjem gaziti še moker, lepek sneg, ki že dobrih 100 m pod Presedljamem ni več šel. Pot na Korošico je bila torej v vsakem primeru težja, napornejša, daljša, tako da se lahko reče, da bi skoraj gotovo ne bilo smrtne nesreče, če bi se bila družba odločila, da se res zateče v najbližje zavetišče. Tako torej podaja to »Vestnikovo« poročilo dejansko čisto napačno podobo vse nesreče. A naloga takih poročil mora biti, da se iz njih bralce puči o napakah in zmotah, ki so privedle do nesreče. Le tako mu bo tako poročilo v korist.

»Planinski vestnik« je strokovno glasililo slovenskih planincev in še edino povrh. Paziti bi moral zagledelj, da ne zaidejo vanj napake in nesmisli, ki bi jih niti v dnevniku, v naglici in površno sestavljenem in napisanem, ne smelo biti.

Mali zapiski

Zahteva Jeseničanov

»Slovenec« od 5. septembra 1939 poroča, da je bil v petek zvečer v Krekovem domu polnoštevilno obiskan sestanek zaupnikov JRZ na Jesenicah. Poroča da je bivši poslanec dr. Albin Šmajd in podrobno pojasnil zlasti naš notranji politični položaj po sporazumu med Srbi in Hrvati. Po njegovem poročilu je poseglo v razgovor več zaupnikov. Soglasna in odločna je zahteva vseh, da se določbo glede banovine Hrvaške takoj razširijo za slovensko banovino.

Zahtevo tega sestanka omenjamo zato, ker se bo nekoč stavilo vprašanje, kje so bili pa drugi Slovenci takrat, ko je šel sporazum med Srbi in Hrvati mimo slovenskega naroda? Ali ni vstalo naše ljudstvo kot en moč in zahtevalo za Slovence isto, kar so dobili Hrvatje? Ne, ni vstalo, samo sestanek Jeseničanov je zahteval.

O krivdi, zakaj je tako, danes ne moremo še razpravljati, v opravičilo Slovencev moramo opozoriti, da Slovenci danes še ne moremo svobodno povedati povsod svojega mišljenja. Tudi začetek nove svetovne vojne je velik del pozornosti obrnil drugam.

Bivši senator dr. Marušič zbira slovensko opozicijo

V nedeljo 5. septembra ob 10. je bilo v Slamičevi restavraciji posvetovanje zastopnikov posameznih opozicijskih skupin, ki jo je navabil bivši ban, minister in senator dr. Drago Marušič. Zastopniki bivše SLS so udeležbo odklonili.

Tudi mi smo prepričani, da bo morala nastopiti pri nas nova politična doba, ki bo potrebovala novih političnih sil. Treba nam bo novih misli in novih ljudi. Ali naj nalijemo novo vino v stare mehove?

Čisto kratko, če nam bodo zbirali nove sile, možje kakor bivši ban dr. Marušič, ne pričakujemo boljših časov! Kdor se je kompromitiral z jugoslovensko centralistično miselnostjo in diktatorskimi metodami, spada v kot, pa naj bo odkoderkoli!

Ivo Peršuh in njegova okrožnica

Ivo Peršuh je izdal obširno okrožnico, v kateri vse, ki niso njegovega prepričanja, grdo zmerja. Zakaj se Ivo Peršuh tako razburja? Razburjenje je vedno slabo vodilo v politiki, in Ivo Peršuh hoče biti vendar zelo nadebuden slovenski politik.

Potlejšnje spoznanje

Tudi »Samouprava« od 31. letošnjega avgusta je vsa navdušena zaradi sporazuma pa pravi:

Nedvomno, sporazum med Srbi in Hrvati je okrepil Jugoslavijo tudi navzven, in to v tako znatni meri, da o tem ne more biti nobenega spora. To morajo javno priznati tudi tisti, ki so do včeraj iz kakršnih koli razlogov dvomili nad sporazumom...

Kaj če bi »Samouprava« našlela nekaj imen tistih, ki so nad sporazumom dvomili? Ker zatrjuje, da ima za nalogo, poučiti bralce, bi bila to prav za prav njena dolžnost. In bralci ji bodo hvaležni, ko bodo spoznali vse tiste kratkovidne ljudi in liste, ker bodo videli in vedeli kolikšna vera jim gre vsaj v političnih zadevah, če ne tudi v drugih.

Centralistični plodovi

»Jugoslovanski Kurir« poroča, da je naš trgovinski delegat v Rimu neki — upokojeni glasbeni profesor.

Popravek

V uvodniku od 25. avgusta bi moralo v zadnji vrsti druge kolone pravilno stati: Tudi ti niso do dna premislili...